

2. Trebuie apoi precizat prin ce se deosebesc trăsăturile moștenite din indo-europeana comună de cele dezvoltate ulterior în balto-slavă.

3. Se impune folosirea pe scară mai largă a datelor toponimiei și hidronimiei. Trebuie deci reluate și dezvoltate cercetările inițiate de K. Būga și continuate de M. Vasmer, R. Schmittlein, V. N. Toporov și O. N. Trubaciov¹.

4. Evident, progresul cercetărilor în domeniul vechilor raporturi balto-slave depinde de felul corect de a ști cum trebuie pusă problema.

5. În sfârșit, trebuie întreprinse cercetări axate pe interpretarea spațială și temporală a vechilor raporturi balto-slave.

§ 16. În ceea ce ne privește, noi sintem de părere că problema vechilor raporturi balto-slave trebuie privită astfel:

1. În prezent dispunem de fapte suficiente (fonetice, gramaticale, lexicale și de derivație) care ne dau dreptul să postulăm existența unei *comunități lingvistice*², dar nu avem probe concludente pentru a admite existența unei *unități etnice* și lingvistice (în sensul unei limbi *unice*) a slavilor și balților³.

Cît privește *coincidențele* care apar și în alte limbi indo-europene, acestea reprezintă menținerea unor elemente vechi și nu pot fi invocate în favoarea comunității lingvistice balto-slave. Trebuie însă avute în vedere și raporturile mai strînse dintre limbile balto-slave și alte grupuri indo-europene (germanice, indo-iraniene, italo-celtice, toharică, hitită, daco-moesiană etc.)⁴.

2. E greșită părerea că problema balto-slavă ar fi numai lingvistică și că poate fi explicată în afara datelor istoriei. După noi, problema comunității balto-slave, atît de actuală și de controversată, poate fi rezolvată numai dacă se asigură o colaborare strînsă între lingviști și istorici în sens larg (arheologi, etnografi și antropologi). Astfel, cu ajutorul datelor furnizate de arheologie, vor putea fi fixate, pe de o parte, limitele în timp și spațiu, iar pe de altă conținutul concret al epocii de comunitate balto-slavă⁵.

3. Problema unității balto-slave nu poate fi separată de problema mai generală a limbii comune și a patriei primitive. Se poate presupune doar că, după scindarea indo-europenei, balto-slavii se aflau în apropierea imediată a indo-iranienilor și germanilor.

4. Este greu de spus cînd a început și cît a durat această epocă. Limitele cronologice presupuse de diferiți învățați diferă foarte mult una de alta: mileniul al III-lea sau al II-lea ori secolul al V-lea î.e.n. sînt date foarte aproximative, care mai trebuie precizate⁶. Pentru etapa imediat următoare putem presupune că, datorită creșterii populației și extinderii teritoriilor ocupate, cauze care au dus la apariția unor trăsături dialectale, încep să se contureze unele deosebiri lingvistice între balți și slavi. Dar în această epocă ei păstrează totuși un contact destul de puternic unii cu alții⁷. Așa se face că inovațiile produse acum într-o parte a teritoriului se puteau transmite și celeilalte⁸. Mai tirziu însă, izolarea a mers așa de departe, încît nu mai putea fi vorba de apariția unor inovații comune slavilor și balților. Dar la aceasta a mai contribuit un factor. Dezvoltîndu-se din același dialect indo-european, slavii și balții au găsit în teritoriile ocupate *substraturi* diferite, care ulterior au dus la diferențierea lor lingvistică.

7. Fără îndoială, la explicarea asemănărilor dintre slavă și baltică trebuie ținut *neapărat* seama și de faptul că, alături de inovații comune, aici vor fi fiind și unele elemente moștenite

¹ Cf., de exemplu, monografia celor doi autori: *Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепроя, Москва, 1962.*

² Nu absolut unitare și nici monolite.

³ Este și părerea unor învățați ca A. A. Şahmatov, B. V. Hornung, V. Kiparsky, E. Dickenmann ș.a. Totuși, după M. Budimir (*Очерки...*, p. 175; «Вопросы языкознания», 1958, nr. 1, p. 51), inovațiile în materie de vocabular ar constitui o mărturie a apropierei etnice și cultural-istorice a balto-slavilor.

⁴ În legătură cu raporturile dintre (balto) slavă și daco-moesiană, vezi lucrarea recentă a acad. V. I. Gheorghiev *Воканната система в развоја на славянските езици*, Sofia, 1964. Vezi și articolele noastre: *Актуални проблеми изучавања субстратних елементов румунског јазика*, în «Балканско езигознање», VI, Sofia, 1963, p. 119–132; VII, 1964, p. 15–45.

⁵ Dar și arheologii nu se pot dispensa de datele lingvisticii. Astfel, în ed. a 2-a a monografiei *Восточнославянские племена*, Москва, 1953, p. 37–38, P. N. Tretiaikov este de acord cu lingviștii care susțin că epoca unității balto-slave a existat din mileniul al III-lea pînă în cel de al II-lea î.e.n. (Vezi și *Итоги археологического изучения восточнославянских племен*, Москва, 1958, p. 34). După părerea lui T. Lehr-Splawinski (vezi «Вопросы языкознания» 1955, nr. 1, p. 152), și în ed. a 2-a problema etnogenezei slavilor este rezolvată de P. N. Tretiaikov tot unilateral, căci folosește în măsură insuficientă (deși mai mult decît în prima ediție, apărută la Moscova în 1948) datele lingvistice.

⁶ Este adevărat că J. Czekanowski, iar apoi și V. Kiparsky, au presupus că etnonimul *Νεῦροι* (pentru care se găsesc corespondențe în lituană și slavă), menționat de Herodot în 512 î.e.n., ar fi denumirea comună a balto-slavilor care nu se scindaseră încă, afirmație nelipsită de o anumită doză de verosimilitate. Cf. și D. Brozović, *art. cit.*, p. 81–98.

⁷ Înainte de contactul dintre balți și limbile finice de pe litoralul Mării Baltice. (În legătură cu această problemă vezi și A. Sabaliauskas, *Baltų ir Pabaltijo suomių kalbų santykiai*, în «Lietuvių kalbotyros klausimai», VI, p. 109–136. Cf. și P. Aristie, *Случаи языкового контакта в Латгалии*, ibidem, p. 137–148.

⁸ În spiritul teoriei lui J. M. Endzelin.